

SANAT VE TASARIM ALGISININ, TOPLUM VE AİLE HABİTATI İLE İLİŞKİSİ

Enes Furkan DANACI¹, İdil ACİM²

ÖZET

Kavramsal olarak sanat, insanın, yaratıcılığı ile hayal gücünü birleştirerek, ortaya çıkan duyguların ve fikirlerin çeşitli yollarla şekillendiği aracı bir yöntemdir. Tasarım ise var olan bir nesnenin, bir plana bağlı kalınarak, ürün olarak ortaya konulmadan önceki yaratım sürecidir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin gölge misyonu ise, yaşanan toplumun ortak değerlerini ve kültürel aktarımını sağlayabilme becerisidir. Toplum ve insan için de habitat, bir yere yerleşme, yaşanılır bir çevrede oturma anlamına gelir. Kurulan bu ailelerin, yetiştirdikleri çocukların, sanat ve tasarım algısı da yetiştirildikleri ailenin, sosyal ve kültürel çevreleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmanın amacı, çocuklarını sanatla tanıştırmak isteyen ailelerin, sanat algısını aşılama yöntemlerini incelemek ve çocukta görülen algısal değişimleri belirlemektir. Gözlemler yapılırken, nitel ve betimsel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın önemi ise, erken yaşta sanatla tanışan çocukların algı yönetiminde ailenin ve sosyal çevrenin payını gözleme imkanı vermesidir. Sonuç olarak, ailelerin, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevresinin bu algıyı çocuğa sanat aracılığıyla nasıl yansıttığı bulgusuna erişme fırsatı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Tasarım, Aile, Toplum

RELATION OF ART AND DESIGN PERCEPTION WITH SOCIETY AND FAMILY HABITAT

ABSTRACT

Conceptually, art is a means by which people combine their creativity and imagination, and the resulting emotions and ideas are shaped in various ways. Design is the process of creating an existing object before it is presented as a product by adhering to a plan. The shadow mission of the family, which is the smallest unit of the society, is the ability to ensure the shared values and cultural transfer of the Living Society. For society and people, habitat means settling in a place, living in a livable environment. The perception of art and design is also directly related to the social and cultural environment of the family in which they were raised. The aim of this study is to examine the methods of instilling the perception of art in the families who want to introduce their children to art and to determine the perceptual changes seen in the child. While making observations, qualitative and descriptive research techniques were used. The importance of the work is that the children who meet Art at an early age can

¹ Arş. Grv., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Programı, enesfurkandanaci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6600-5291

² Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal, Kültürel ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Ankara/TÜRKİYE, idilacim@gmail.com

observe the share of family and social environment in perception management. As a result, families were given the opportunity to access the finding of how the socio-economic and socio-cultural environment reflects this perception to the child through art.

Keywords: Art, Design, Family, Society

GİRİŞ

Kavramsal olarak sanat, insanın yaratıcılığı ile hayal gücünün birleşimi sonucu ortaya çıkan duyguların ve fikirlerin çeşitli yollarla şekillendiği aracı bir yöntem olarak bilinmektedir. Yaşantının içine ise görsel ve işitsel sanatlar vasıtasıyla yansıtılmaktadır. İlk çağlardan beri sanat, gerek duvar resimleri ile gerekse kabile ayinlerindeki ezgisel ritüellerle, günlük hayatın bir parçası olarak kendini göstermiştir.

Tasarım ise var olan bir nesnenin, bir plana bağlı kalınarak, ürün şeklinde ortaya konulmadan önceki yaratım süreci anlamına gelmektedir. Mimarlık alanında daha sık kullanılan bu kavram, çağdaş sanatın gelişmesi ve ilerlemesi ile birlikte müzik alanının bazı alt dallarında yer almaya başlamıştır.

Aile, tarihsel gelişme içinde, aynı toprak parçası üzerinde beraber yaşayan ve ortak bir uygarlığı bulunan, yaşamlarını sürdürmek ve birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla işbirliği içerisinde olan insanların tümü olarak tanımlanan toplumun en küçük birimidir. Ailelerin misyonu, yaşadıkları toplumun ortak değerlerini ve kültürel aktarımını sağlayabilme becerisidir. Özellikle gelişen kent kültürlerinde, ailenin ve yaşanılan ortak çevrenin bu ortak kültürün aktarımında büyük bir katkısı olduğu bilinmektedir. İngiliz bir sanat eleştirmeni olan Read (1981) sanat ve toplum ilişkisini şöyle yorumlamaktadır: “Sanatın yapılması ve beğenilmesi bireyseldir; sanat yalnız bir eylem olarak başlar; ancak toplum böyle yaşantı birimlerini önemseyip sindirdiğinde toplumsal dokuya işlenmiş olur.”

Toplum ve insan için habitat, bir yere yerleşme, yaşanılır bir çevrede oturma anlamına gelmektedir. İnsanlar, bir süre sonra yaşadıkları kentlerin ve bilhassa mesleklerinin habitatlarına uyum sağlamak zorunda kalırlar. Uyum, gündelik yaşantının akış sağlığı ve sürekliliği açısından en önemli koşul olarak bilinmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin yetiştirdikleri çocukların sanat ve tasarım algısı da ailelerinin, sosyal ve kültürel çevreleriyle doğrudan ilişkilidir. Ailelerin çocuklarını büyütmeye ve bakım stilleri de ebeveynlerin bakış açılarına ve yetiştirilme tarzlarını yansıtmaya biçimi olarak ortaya çıkabilir. Habitat kısmının topluma aile aracılığıyla yansımaya durumu, bir fidanın toprağa ekilmeden önce o toprağın ekilecek olan tohumu veya köke uygunluğunun belirlenmesi, sulanma çizelgesinin oluşturulması, beslenme şekli ve hava koşulları gibi kriterlerin tespit edilme sürecine benzetilebilir. Bir çocuğun, doğduğu ve büyüdüğü coğrafyaya göre şekillenmesinde genetiğin, sosyo-kültürel çevrenin ve sosyo-ekonomik koşulların önemli ve yadsınmaz etkileri olduğu bilinmektedir. Sanat algısı toplumsal sınıf açısından değerlendirildiği zaman, ailelerin sahip oldukları ekonomik imkanların ve yaşanılan coğrafyanın, yetiştirilen çocukların algı bakımından oluşan farklarının, özellikle sanat eğitiminde önemli bir düzeyde olduğu görülmektedir (Read, 1981).

Sanat Kavramı ve Sanatın Toplumla İlişkisi

En gelişmiş iletişim biçimlerinden biri olarak bilinen sanat, tanımlanması oldukça zor olan kavramlardan biri olarak bilinmektedir. Özellikle 18. Yüzyılın sonundan itibaren girdiği süreçle birlikte özgünlük, çeşitlilik ve çok yönlülük kazanıp, sınırları her anlamda zorlamış, dinamik yapısı ile dikkat çekmeyi başarmıştır (Çakır Aydın, 2009: 230). En genel tanımı ile sanat, bazı düşüncelerin, amaçların, durumların, duyguların veya olayların deneyimlerden yararlanılarak beceri ve hayal gücü kullanılarak anlatılması ya da başkalarına yönelik yaratıcı insan etkinlikleri bütünü anlamına gelmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda oluşan esere sanat yapıtı, yaratıcılarına da sanatçı adı verilmektedir (Tezcan, 2018: 1).

Sanatın nitelikleri arasında, doğal ve estetik olanı ayırt etmeyi görme, özgün ve varlık olarak tek olma özelliğine sahip olma, yaratıcılık kazandırma ve bunu geliştirme, malzemeyi işleme yeteneği kazandırma gibi özellikler bulunmaktadır (Tezcan, 2018: 2).

Güzel Sanatlar kavramının ortaya çıkması ile birlikte, sanat ve zanaat kavramları birbirinden ayrılmış, aralarındaki özdeşlik ortadan kalkarak bazı nesnelere sadece yararlanılmak için üretilmeye, bazıları da estetik olarak işlenerek sadece seyredilmek veya sergilenmek için işlenmeye başlamıştır. 17., 18. ve 19. Yüzyıllarda ortaya çıkan Sanayi Devrimi ile sanat ve zanaat ayrımı daha net bir şekilde görülmeye başlamıştır.

Toplum açısından bakıldığında, sanat algısının yansıtmacı sanat kuramı ile topluma yansıdığı söylenebilir. Bu kurama göre, sanatı sanat yapan belirleyiciler, eserin dış dünya ile olan ilişkilerinde görülmektedir ve sanat eseri, insanı, yaşamı, toplumu, gerçekliği ve yaratıcılığı yansıtan bir nesne olarak ele alınmaktadır. Sanat eserinin toplumsal işlevleri ise geçmişi tartışmak, güncel olanı yansıtmaya rolü üstlenmek ve geleceği tasarlayabilmektir. Bu sebeple, sanatsal üretim gerçekleştirmek için de toplumsal yapıya hakim olmak gerekmektedir. Sanat ve toplumun sürekli olarak bir etkileşim içinde olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı sanatçı, sanat alıcısının da yaşamını anlamlandırmasında büyük bir rol oynamaktadır. Birçok eserin alt metninde toplumsal bir işlev olduğundan söz edilebilir. Bu işlev, toplumdaki bireyler arasındaki iletişimi sağlayıp bireyleri ortak bir fikir etrafında toplayabilmek gibi soyut ilişkiler kurabilme becerisini de beraberinde getirmektedir. Sanatçı da eserlerinde yansıttığı mesajı, toplumun sorunlarına ayna tutacak bir şekilde yaratma gereksinimi taşımaktadır. Bu yüzden yaşanan toplum kültürünün temel taşlarından biri konumunda olan sanat, o kültürün yapısına bağlı olarak biçimlenmek ve gelişmek durumundadır. Aynı şekilde kültürel yansıtmaya ve aktarım oluşumuna da katkı sağlamaktadır.

Toplumsal çevrenin sanatçıya sağladığı en büyük kaynak, onun toplum içindeki kimliğini yansıtmasına aracı olmasıdır. Yıllar içinde değişim gösteren estetik anlayışı ve algısının yaratıcıları yine sanatçılardır. Bilhassa çağdaş sanatçılar, yaşadıkları çağın beğeni sınırlarını zorlayarak, yenilikçi yaklaşımlarını eserlerine yansıtmaktadırlar.

Toplumsal Yaşam ve Çevrenin Sanata Etkileri

Herhangi bir sanat yapıtının onu kuşatan tarihsel, toplumsal ve ekonomik koşullardan ayrı olarak değerlendirilemeyeceği, o sanat yapıtının var olduğu koşullar ile bağlantılı olduğu bilinmektedir (Çakır Aydın, 2009: 47). Din, coğrafya, ahlak, ekonomi, politika ve aile gibi toplumsal olgular, sanat algısının oluşmasında etkin biçimde rol oynamaktadır. İnsandan bağımsız gelişen, kendi kendine oluşan doğa olaylarını barındıran coğrafyanın, sanatçıyı etkilediği bilinmektedir. Yaşadığı kültürü yansıtmak amacıyla çalışan sanatçı, coğrafyasının özelliklerini malzeme, mimari ve melodiler gibi unsurlar aracılığıyla yapıtlarına yansıtmaktadır. Aynı şekilde dini olarak da Mezopotamya'dan beri devam eden bazı ritüeller ve mimarilerin günümüzde de hala kendini koruduğu ve sanatçıların kültürel aktarımları sayesinde, din ve sanatın ilişkisel bağlamda hala iç içe olduğu söylenebilir. Sanat algısının, din ve ahlak kuralları ile zıtlığı toplumlarda, özellikle plastik sanatlar alanında ortaya konan eserlerin ahlak dışı sayıldığı dönemler olmuştur. Sanat her dönemin ahlak yapısına göre şekillenmektedir (Tezcan, 2018: 70).

Sanat eğitimi kavramı, 20. yüzyıldan itibaren, genel olarak tüm sanat dallarını ve biçimlerini içeren, okul ortamında veya dışarıda yürütülen yaratıcı sanatsal eğitim faaliyeti şeklinde tanımlanmaktadır (Aslan, 2016: 10). Sanat eğitimi bugün, öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştiren, kendi güçlerini ve önemli görsel gerçekleri tanımalarında önderlik eden, düşünme güçlerini artıran, sosyal alışkanlıklarını ve yaratıcı bireylerin oluşmasını sağlayacak bir eğitim sistemidir (Şen, 2010: 344).

Toplumsal olguların en önemlilerinden olan eğitim de insanın toplumsallaşmasını kendine görev edinmiştir. Eğitim, sanat ve sanat algısını geliştirmektedir. Sanat eğitimi misyonunun estetik yaratıyı geliştirme ve yaratıcılığı aktarmak olduğu bilinmektedir.

Eğitim düzeyi düşük olan toplumlarda, sanat eğitimi ve algısının da zayıfladığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanatçı, kendini yeterli düzeyde eğitemezse, kültürel aktarımındaki eksiklikleri ortaya çıkacaktır. Toplumun sanata olan bakış açısı da sanatçıların mesleki gelişimini ve motivasyonunu dolaylı yoldan etkilemektedir. Sanatçı, eserlerinin değer görmediği veya orijinalliğini koruyamadığı durumlarda, mesleğinden soğuyarak, topluma uyum sağlamak amacıyla toplum tarafından saygın sayılan mesleklere yönelim gösterebilir.

Sanatın Toplumsal Yaşama Etkisi

Tarihsel süreç içinde birçok değişken tarafından etkilenmiş olan sanat, kendini gösterme ve kendine yeni yollar bulma çabasından dolayı bir toplumun, kültürün, insanlığın izlerini geleceğe ileten önemli rollerden birini üstlenmektedir (Kozlu, 2009: 3). Edebiyat, müzik, resim, tiyatro ve heykel gibi sanat dalları, bir toplumun yansımasının en net bir şekilde görüldüğü alanlar olarak bilinmektedir. Özellikle şairler ve yazarların, yaşadıkları toplumun sorunlarını, yazdıkları eserlere aktarımları buna örnek oluşturmaktadır. Özellikle tiyatro oyunlarının, sanayi devriminden sonraki dönemdeki toplumsal sancıları konu edindiği ve toplumun sorunlarını ele aldığı bilinmektedir (Read, 1981).

Müzik alanında ise ilkel toplumlardan bu yana, bedensel hareketler ve ritimlerle desteklenen duygular dışı vurulmaktadır. Tıp alanında bile Osmanlı döneminden beri müziğin kullanıldığını da göz önünde bulundurulduğunda, müzik ve toplumun sürekli iç içe olduğundan bahsedebilir. Toplumsal sınıflandırmalar

arasında önemli kriterlerden birisi olan müzik, kültürün yapı taşlarından birini oluşturduğundan dolayı, birleştirici bir unsur olarak kabul görmektedir.

Sanat ve Aile İlişkisi

Entelektüel birikim, yaratma yeteneği ve sanat yeteneği gibi unsurların çoğu, genetik olarak aileden aktarılmaktadır. Bu genlerle gelen doğal yetenek, keşfedilmeyi ve keşfedildikten sonra geliştirilmeyi bekleyen birer hazinedir. Geliştirilmeyen yetenekler, bir süre sonra körelir hatta yok olmaya bile yüz tutabilir. Aileler, yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi konusunda çocuklarına yol gösterici konumdadırlar. Ergenlik dönemine kadar çocuklar, özellikle aile ve yakın akrabalarının fikir ve görüşlerinden etkilenmektedirler. Osmanlı döneminden beri zanaatkarlar özellikle erkek çocuklarının yatkınlıklarını çocuk yaşta tespit edip, o alanda gelişmelerini sağlayıp baba mesleğinin devamlılığını sürdürmeyi desteklemişlerdir. Sadece erkek çocukların değil, kız çocukların da ailelerinden gelen genetik yatkınlıklarını meslek edinmeye başladıkları gözlemlenmektedir.

Sınıfsal açıdan bakıldığında orta alt tabakaya ait olan bir ebeveynin çocuklarını öğretmen ya da devlet memuru statüsünde olmaları konusunda destekleyip, maddi açıdan zorluk çekmemesi için geleceğini garanti altına almalarını istemektedir. Orta üst olarak tabir edilen, gelir düzeyi ortalamanın üstünde olan ailelerin, çocuklarını güzel sanatlarla hoş vakit geçirmek ve hobi edinmek amacıyla desteklediği görülmektedir. Üst sınıfa mensup olan ve maddi açıdan kaygısı olmayan ailelerin ise çocuklarının yeteneklerini daha küçük yaşlarda iken keşfettirip, yatkın oldukları sanat dalında eğitim almaları için gereken tüm desteği sağladıkları görülmektedir.

Sanat eğitimi alanından bakıldığında, aile bireyleri sanat alanı içinde olan bir öğrenci, alanın dilini, davranış kalıplarını, hatta giyim tarzlarını benimseyip bedenselleştirdiği için yetenekli bir sanatçı adayı olarak algılanmaktadır (Bakçay Çolak, 2015: 9).

Sanat tarihinin uzun geçmişine bakıldığında, ev ve aile yaşantısının sanatçılar tarafından resmedildiği görülmektedir. Özellikle evlenen çiftler ve evlilik törenlerini resmeden örnekler Antik Roma'ya kadar uzanmaktadır. Mısır mezar kabartmalarında ve Doğu sanatında da aile temasına rastlanmıştır (Saygı, 2014: 4).

SONUÇ

Sanat ve toplum sürekli olarak bir etkileşim içindedir. Sanat, bir toplumun, kültürün, insanlığın izlerini geleceğe ileten bir araçtır ve yaşanan toplum kültürünün temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Toplum kültürün yapısına bağlı olarak biçimlenip gelişen sanat, kültürel yansıtma ve aktarım oluşumuna katkıda bulunur. Özellikle şairler ve yazarlar, yaşadıkları toplumun sorunlarını, yazdıkları eserlere aktarırlar.

Sanat, tarihsel süreç içinde birçok değişken tarafından etkilenmiştir. Din, coğrafya, ahlak, ekonomi, politika ve aile gibi değişkenler, sanat algısının oluşmasında etkilidir. İlkel toplumlardan bu yana, estetik kavramı ve sanat algısı, toplumların en küçük birimi olarak bilinen ailelerin, geleneksel ve modern bakış açılarına, yaşadıkları çevrelere, kültürel seviyelerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre şekillenmektedir. Yaratma yeteneği ve sanat yeteneği gibi unsurlar genetik olarak aileden aktarılmaktadır. Ailelerin, genetik aktarımlarındaki yönelimleri ile güzel sanatlara olan bakış açılarının doğru orantılı olduğu gözlemlenmekte, yaşadıkları sosyal çevrenin de yadsınamaz bir etkisi olduğu görülmektedir.

Toplumsal yaşamdan, kültürden, aile yaşantısından, dinden, yaşanan coğrafyadan etkilenip şekillenen sanat, işlediği konular ile, içinde barındırdığı öğeler ile, aktarmak istediği mesajlar ile, uygarlıkların birer aynası ve vazgeçilmez bir kültürel aktarım unsurudur.

KAYNAKÇA

Aslan, L. (2016). Çağdaş sanatta zıtlık kavramının fakülte ölçekli sanat eğitime yansması. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çakır Aydın, M. (2009). Sanatlar ve toplumsal etkileşim. (1. Baskı). İstanbul: E Yayınları

Çolak, E. B. (2015). Sanat Eğitiminde Toplumsal Eşitsizliğin Yeniden Üretimi. Sanat-Tasarım Dergisi, 1(6), 7-16.

Kozlu, D. (2009). Teknolojik gelişmelerin toplum ve sanata yansmaları. Art-e Sanat Dergisi, 2(3), 1-14.

Read, H. (1981). Sanat ve toplum. Ankara: Umran Yayınları

Saygı, B. N. (2014). Güncel sanat kapsamında aile kavramının cinsiyet ve mülkiyet bağlamında dönüşümü. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şen, Ü. S. (2010). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), 343-360.

Tezcan, M. (2018). Sanat sosyolojisi giriş. (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık